

פרשת כפר-בירעם

תקציר כרונולוגי

כפר בירעם, כפר ערבי נוצרי, הנמצא כ 4 ק"מ דרומית מקוו הגבול עם לבנון. מספר תושביו ב- 1948 היה 1050 נפש, (כיום מספרם בישראל כ 2000 נפש) מפוזרים ב: כפר גוש-חלב, עכו, נצרת, כפר מכר, ירושלים וחיפה.

לכפר היו כ-12250 דונם אדמות, אשר הופקעו ב- 1953. (מהם קרוב ל 1200 דונם בבעלות הכנסייה המקומית),

ההתישבות היהודית באזור, משתמשת כיום בכ-2000 דונם מהשטח הנ"ל. שאר השטח אשר היה מעובד ונטוע לפני עקירת בעליו, הפך ליער טבעי.

להלן סקירה כרונולוגית של פרשת כפר-בירעם

1948/10/29	כניסת כוחות צה"ל לכפר בירעם. (פלוגה משורינת בביקודו של עמנואל שרון, ללא אף יריה אחת).
/1948/117	נערך מפקד אוכלוסין לתושבי כפר בירעם, ונשמר במשרד המעוטים אז בעיר צפת.
1948/11/10	בישיבת דווח של המושל הצבאי של הגליל העליון המזרחי (אלישע סולץ) לראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן גוריון, אמר סולץ "ביחס למרוניטים יש להתנהג בידידות". (דוד בן גוריון- מן היומן, ע"מ 354, מלחמת העצמאות, תש"ח-תש"ט).
13/11/1948	נצטוו תושבי בירעם, אזרחי המדינה החדשה, לעזוב תוך 48 שעות את כפרם למרחק 5 ק"מ אל תוך אדמת לבנון. התושבים לא האמין למשמע האולטימטום, ובכל זאת התפזרו במטעי הכפר ובמערות.
20/11/1948	נפגשו נציגי כפר בירעם עם השר ביכור שיטרית שהיה בביקור בכפר גוש חלב השכן, והעללו בפניו את נושא האולטימטום. ללאחר דיון עם בפמלית השר התברר כי על תושבי בירעם ללעבור אל כפר "גוש-חלב" השכן, (מרחק 4 ק"מ בתוך השטח שנכבש ע"י הכוחות הישראליים). תוך כדי הבטחה מפורשת אשר ניתנה לתושבים ע"י נציגי המדינה: השר ביכור שיטרית, שר המיעוטים דאז, המושל הצבאי של הגליל, אלישע סולץ, נציג משרד הביטחון יוסף יעקובסון וקצין הקישור עמנואל פרידמן.
	ההבטחה היתה כי התושבים יוכלו לחזור לבתיהם ולכפרם ולאדמתם

אחרי שבועיים. וכי הוצאתם היא בשל המצב הביטחוני באזור, בשל החשש מהתקפת פתע מצפון.

דברים אלו עולים ברוח אחת עם דבריו של אלישע סולץ מיום 1948/11/16 בדווח שלו לראש הממשלה ושר הביטחון. (להלן)

שבועים אלו ארכו ארבעים ותשע שנים עד עכשיו

הצבא הסכים להשאיר עשרה שומרים מבני הכפר, לשמור על הבתים והרכוש של התושבים, אשר נאלצו לקבל עליהם את הצו הנ"ל.

1948/11/16 בפגישה של משה כרמל, מפקד חזית צפון, עם ראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן גוריון, דווח כרמל שהיה מוכרח מטעמים צבאיים לקבוע עוצר על קו הגבול ולגרש הכפרים היושבים על הספר דרומה: כפר בירעם... איקרת.

תשובת בן גוריון היתה "אשר לנוצרים... בכפר בירעם ובכפרים אחרים, יודיע שנדון על החזרתם, כשרק יובטח קו הגבול, ולא יגרש יותר שום איש ממקומו. (דוד בן גוריון- מן היומן, מלחמת העצמאות, תש"ח-תש"ט).

1949 אפריל הממשלה החכירה את האדמות והיבולים - על אף התנגדות העקורים- לחברה יהודית, כאשר העובדים הם פועלים ערביים מצפון הארץ.

וזאת על אף הטיעון הבטחוני נגד מתן אפשרות לחזרת עקורי בירעם לכפרם ואדמתם בהיותם ערבים אשר עלולים לסכן את ביטחון המדינה !!!

1949/6/5 גירשה המשטרה (לאחר כששה חודשים מיום הצבתם) את השומרים, שהושארו בהסכמת הצבא לשמור על הכפר.

1949/6/13 ראש הממשלה, דוד בן גוריון, הבטיח לעקורים דרך היועץ שלו לענייני ערבים, יהושוע פלמון: "אין בכוונת הממשלה לנשל את תושבי ברעם מקרקעותיהם ואמצעי מחייתם".

1949/06/21 נפגשו נציגי העקורים עם השר ביכור שיטרית, ותבעו מימוש הבטחתו אליהם, תשובתו באה במכתבו מיום 1949/06/30 "אנא התאזרו במעט סבלנות".

אוקטובר 1949 ביקשו אנשי הכמורה להשתמש באדמות השייכות לכנסייה בבירעם... התשובה היתה, כי מותר להם רק להחכירן לעונת, חורף 1949.

1951 אוגוסט פנו נציגי העקורים למשרדים ממשלתיים שונים ביניהם היה משרד

הדתות, בבקשה לאפשר להם שימוש באדמותיהם כדי לקיים את משפחותיהם, תשובת המשרד באה באוגוסט 1951 בה נאמר בין השאר "מר סתוי, המושל הצבאי בגליל, בירר את ענין האדמות עם נציג משרד החקלאות ונקבע שתושבי הכפר רשאים לקבל פיצויים עבור התקופה שאין ביכולתם להנות מיבול האדמות הנ"ל. "על החתום- דוד ענת (פוקס), קצין קשר לעדות הנוצריות .

1951/8/30 הוגשה עתירה לבג"ץ, מס' 51/195, בשם עשרה אנשים מבין העקורים, נגד נציגי המדינה: ראש הממשלה ושר הביטחון, שר החקלאות, האפטרופוס על נכסי נפקדים והמושל הצבאי של הגליל. "המשיבים".

/1951/108 ניתן צוו על תנאי ע"י בג"ץ נגד "המשיבים" לנמק מדוע הם לא מאפשרים לעקורים לשוב לכפרם ולאדמותיהם.

1951/10-12 המדינה בקשה מבג"ץ, ארכות יותר מפעם, ובתוך זמן זה בוצעו דברים שלא היו קיימים קודם לכן: הצבא סגר את האזור!! צוו הסגירה פורסם רק ב 1951/12/06, לעומת זאת היתה החלטת בג"ץ אמורה להיתן ב- 1951/123, אולם בשל אי הפרסום, ובכדי לאפשר למדינה פרסום הצוו ברשומות נדחה מתן ההחלטה ליום 1952/01/18.

הוציא הצבא צווי פינוי לעקורים!! עליהם לצאת מכפרם ומהאזור הסגור!! הם הוצאו ממנו למעשה כבר ב 1948/11/20 ! כלומר 3 שנים קודם לכן!!!, מה עוד שפרקליט המדינה לא ידע לאומר באותה ישיבת בג"ץ מיום 1951/12/03, אם צוים אלו חולקו ואם לאו .

1952/1/18 החלטת בג"ץ : "זקוקים המבקשים (העקורים) בכדי לשוב לכפר, לרשיון מיוחד משלטונות הצבא". מצידה סגרה המדינה את האזור וכך סידרה לעצמה מצב, שבו היא איננה, כביכול, מחויבת לכבד את החלטת הבג"ץ, ולכן רשיון כזה לא הוצא עבורנו עד עצם יום זה .

1953/8/27 הפקיע שר האוצר בצוו, את אדמות כפר בירעם, בטענה שאדמות אלו אינן מוחזקות ע"י בעליהן וכי הן נחוצות לצורכי פיתוח, ולכן יוקמו לקנין המדינה

שר הביטחון מנע מאיתנו לכנס לאזור, להחזיק ולעבד את אדמותינו, ושר האוצר באותה ממשלה מפקיע אותן בשל אי החזקתן ע"י בעליהן !!!

/9 /16-17 הצבא מחריב את בתי כפר- בירעם בצורה ברוטאלית ביותר ובאמצעים השמורים לאויבים בלבד ולא לאזרחי המדינה. 1953

- 1954-1967 העקורים ומנהיגיהם נרדפים ע"י השלטונות: הם ניתנים למניעת עבודה מהם, להרעבה, להשפלה ולהטרדה ממושכת, במטרה לשבור את רוחם ואת עמדתם ואת דרישתם הצודקת, לאפשר להם לחזור לכפרם ולאדמתם. על אף כל זאת, פנו העקורים מאות פעמים לרשויות המדינה: נשיאי מדינה, ראשי ממשלות ושריהן, לחברי כנסת ולאנשי ציבור מכל הקשת הפוליטית. גם היו פניות לנציגות זרות ולנציגי הכנסיה בישראל. מאידך הציעה הממשלה הצעות רבות ליישב את העקורים בכפר המקלט שלהם "גוש-חלב" או במקומות אחרים במדינה, וכן הוצעו הצעות כספיות נדיבות כפיצויים, אולם כולן נדחו ע"י העקורים אשר דרשו לחזור לבתיהם, לכפרם ולאדמותיהם.
- 1967 לאחר מלחמת ששת הימים, החלו העקורים להביא את מתייהם, ממקומות שונים בארץ, לקבורה בבית הקברות של כפר-בירעם.
- 1967-1968 לאחר מלחמת ששת הימים וביטול הממשל הצבאי במדינה ובשל השינוי אשר חל בנושאי הבטחון, סברו העקורים כי העתוי מתאים להעלאת בעייתם מחדש, וכי יש סיכוי טוב שהממשלה תענה לבקשתם, אולם ראשי המדינה, דחו גם הפעם את פניותם של העקורים.
- 1972 הוכרז על ביטול תקנות "אזורים סגורים" במדינה, דבר המבטל את הצורך לקבלת רשיון צבאי מיוחד מהצבא בכדי לחזור לכפר בירעם ולאדמות הכפר. אולם שר הביטחון דאז, משה דיין, חזר והחיל צווים אלו על שני הכפרים בירעם ואיקרית (בגליל המערבי) שיש לו אותה פרשה של כפר בירעם.
- 1972/7/23 החליטה, ראש הממשלה דאז, גב' גולדה מאיר, שלא לאפשר לעקורים לחזור לכפרם ולאדמותיהם, כאשר ביסוד סירוב זה, עומד טיעון חדש שלא הועלה ע"י הגורמים הממשלתיים קודם לכן, והוא "התקדים", ז"א החשש שמא יהיו כפרים אחרים אשר יבקשו לנצל החזרת עקורי בירעם ואיקרת, ויבקשו גם הם לחזור.
- החלטה זאת הביאה את הפרשה לידי דיון ציבורי נוקב ונרחב, אשר הביאו לתמיכה נרחבת ביותר, בעקורים ובתביעתם, הן בתוך המדינה והן מחוצה לה.
- 1972/11/4 החלו העקורים לקיים את הטקסים הדתיים שלהם בכנסית הכפר, (טקסי כלולות, תפילות של יום ראשון כפות התמרים, הפסחא, חג המולד ועוד...)
- 1972/12/27 : אלוף הפיקוד מפרסם צוו סגירה לכפר בירעם ואיקרת, בהסתמכו על

- תקנות ההגנה (שעת חירום) 1945.
- יולי 1974 העקורים ובישוף יוסף ריא מתבקשים ע"י סגן ראש הממשלה, יגאל אלון, ועל דעת ראש הממשלה, לחכות שנה ללא פעילות ולאחר מכן ידונו בענינם ברוח אוהדת.
- יוני 1975- אפריל 1977 כל הנסיונות של שרים בממשלה (יגאל אלון, משה קול, זרח ורהפטיג, ואחרים) להביא את הפרשה שהונחה על שולחן הממשלה למשך 20 חודשים, לדיון בממשלה נכשלים. הדבר היה חסר תקדים בהיסטוריה של ממשלות ישראל.
- יולי 1977 ראש הממשלה אז, מנחם בגין, הבטיח בפומבי להחזיר את העקורים. נעשו נסיונות רציניים ע"י השר לענייני מיעוטים, השר עזר ויצמן (היום נשיא המדינה) לפתור את בעיית העקורים, אולם נסיונות אלו לא נתנו פרי. לאחר מכן נעשה עוד נסיון ע"י השר לענייני מיעוטים, השר משה ארנס, להביא לפתרון הבעיה על האדמות ההיסטוריות של הכפר, אולם נסיון זה הוכשל ע"י ראש הממשלה דאז, מר יצחק שמיר, בשל מניעים קואליציוניים צרים.
- קיץ 1987 מאז קיץ 1987, ומדי קיץ, מקימים העקורים קייטנה לילדיהם מכל רחבי הארץ, שם הם טועמים את חדות החופש ושמחת החיים הנובעת מהיותם, סוף סוף בביתם ולו לשבוע ימים.
- יוני 1992 הוקמה ממשלה חדשה בישראל, בקואליציה של מפלגת העבודה, תנועת מר"ץ ותנועת ש"ס הדתית, ובתמיכתן של החזית הדמוקרטית לשלום ולשויון חד"ש" והמפלגה הדמוקרטית הערבית "מד"ע", ממשלה זו חרטה על דגלה [בהתאם לדברי ראש הממשלה ושריה] את נושא השלום וזכויות האזרח. על אף כל הפניות והפגישות עם שרים, חברי כנסת ואנשי ציבור רבים מאוד, נמנע ראש הממשלה, מר יצחק רבין, מלדון בנושא בצורה פומבית.
- אוגוסט 1992 הגישה סיעת חד"ש הצעת חוק להחזרת עקורי איקרית ובירעם, ההצעה נתקבלה בקריאה טרומית והובאה ונתקבלה בקריאה ראשונה בכנסת ב- 8/3/1993
- יולי 1993 הגישו חברי ועדת החוקה חוק ומשפט - חברי כנסת מרוב סיעות הבית- בראשות חה"כ דדי צוקר (יו"ר הועדה) מסיעת מר"ץ, הצעת חוק להחזרת העקורים.
- 117//1993 החליטה הממשלה על הקמת ועדת שרים לדון בנושא ולהביא את

המלצותיה לראש הממשלה עד 1994/03/31 .

עומד בראש הוועדה שר המשפטים, פרופסור דוד ליבאי, כאשר חברי הוועדה הם: שר החינוך, פרופסור אמנון רובינשטיין, שר הבינוי והשיכון, בנימין בן אליעזר, שר החקלאות, מר יעקב צור וסגן שר הביטחון מרדכי גור .

24.12.1995 לאחר עיכוב ממושך, פרסמה ועדת השרים בראשות שר המשפטים פרופ'

דוד ליבאי המלצותיה אשר נתקבלו פה אחד, עיקרן היו:

א. מבוא: במבוא להמלצות מכירה הוועדה בזכותם של העקורים וקובעת כי לאור המצב ומגמות השלום בינינו לבין שכנינו אין הענין הבטחוני מהווה עוד מכשול בפני חזרתם של העקורים. כן קובעת הוועדה: כי לאחר בדיקה מצאה כי: חזרתם של העקורים איננה ולא יכולה להוות תקדים.

ב. הוועדה מציעה פתרון: העקורים יחתמו על וויתור על זכויותיהם באדמותיהם ובתיהם בכפר בירעם (תמורת וויתור זה יקבלו פיצוי כספי מהמדינה), ובתמורה יקצה מנהל מקרקעי ישראל שטח בגודל של 600 דונם אשר יוקם עליו הכפר, כאשר לכל בעל זכות בבירעם (הם: למי שהיה עד 1948, בית בכפר בירעם ולשניים מצאצאיו) תהיה הזכות לחכור מגרש לבניה (בגודל של חצי דונם) שעליו יוקם מבנה מגורים בן 3 קומות לאב (בעל הזכות לפני 1948) ולשניים מצאציו.

העקורים קיבלו את המבוא של ההמלצות, שלמעשה אישרו את טענת העקורים מאז ומתמיד, כי המדינה השתמשה בטיעון הביטחוני כדי להתחמק מקיום החלטות בג"צ. אולם הם דחו על הסף הצעת הפיתרון באשר לויתור על זכויותיהם תמורת קבלת פיצוי כספי- דבר אשר דחו על הסף מאז ומתמיד, גם כשהיה הפיתוי יותר מסיבי.

לאחר הקמת הממשלה החדשה בראשות מר בנימין נתניהו, פנו העקורים למשרדים הנוגעים בדבר, אולם במשך כמעט שנה התעלמו מפניות נציגי העקורים.

1.6.1997 ביקר שר המשפטים מר צחי הנגבי בכפר בירעם וניפגש עם ועד עקורי

בירעם במועצה האזורית מרום הגליל, והודיע כי ראש הממשלה מר בנימין נתניהו ביקש ממנו לבדוק את בקשת העקורים ולהציע לה פתרון שיהיה מקובל על כל הצדדים הנוגעים בדבר.

מארס 1998 התחייב נציג השר, מנהל מחלקת בג"צים במשרד המשפטים בפני בג"צ כי

"תוך 90 יום יביא שר המשפטים בפני הקבינט המצומצם שלל הממשלה
את הצעותיו לפתרון הפרשה שלל העותרים, אנשי איקרת.
אפריל 1998 חיבור הכנסיה בכפר בירעם לרשת החשמל הארצית.

ועד עקורי בירעם
ת.ד. 44603 חיפה.

